

VVMplus - Delrapport 4

Afprøvning og evaluering af indsatser og metoder til arbejde med sociale konsekvenser i VVM

Larsen, Sanne Vammen; Nielsen, Helle; Lyhne, Ivar; Hansen, Anne Merrild

Publication date:
2017

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Larsen, S. V., Nielsen, H., Lyhne, I., & Hansen, A. M. (2017). *VVMplus - Delrapport 4: Afprøvning og evaluering af indsatser og metoder til arbejde med sociale konsekvenser i VVM*. Det Danske Center for Miljøvurdering, Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

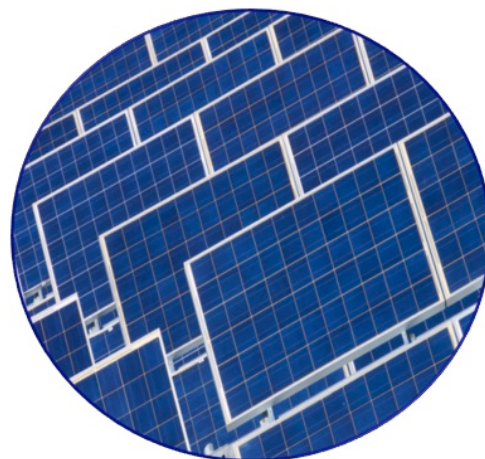
AALBORG UNIVERSITET

DELRAPPORT 4 – AFPRØVNING OG EVALUERING AF INDSATSER OG METODER TIL ARBEJDE MED SOCIALE KONSEKVENSER I VVM

Sanne Vammen Larsen, Helle Nielsen, Ivar Lyhne og Anne Merrild Hansen

Det Danske Center for Miljøvurdering

November 2017

Titel: VVMPlus – Delrapport 4: Afprøvning og evaluering af indsatser og metoder til arbejde med sociale konsekvenser i VVM

Forfattere: Sanne Vammen Larsen, Helle Nielsen, Ivar Lyhne og Anne Merrild Hansen

Institution: Det Danske Center for Miljøvurdering,
Institut for Planlægning, Aalborg Universitet

Udgivelsesdato: November 2017

Projektpartnere: DTU Vind og Det Nordiske Folkecenter for Vedvarende Energi

Finansiell støtte: ForskEl

Tak til: Forfatterne vil gerne rette en stor tak til de myndigheder og bygherrer, som har givet os adgang til cases og bidraget til arbejdet med materiale og interviews.

Bedes citeret: Larsen, Nielsen, Lyhne og Hansen 2017. VVMPlus – Delrapport 4: Afprøvning og evaluering af indsatser og metoder til arbejde med sociale konsekvenser i VVM. Det Danske Center for Miljøvurdering, Institut for Planlægning, Aalborg Universitet

Gengivelse tilladt med tydelig kildeangivelse.

Kan downloades via: www.vvmplus.dk og www.dcea.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

1 PROJEKTBEKRIVELSE	4
2 FORSKNINGSDESIGN	6
2.1 Formål og forskningsspørgsmål	6
2.2 Valg af cases	6
2.3 Ramme for evaluering	7
3 PILOTPROJEKT: BIOGASANLÆG VED LEMMING	8
3.1 Metode	8
3.2 Resultater	10
3.3 Evaluering	14
4 PILOTPROJEKT: VINDMØLLER VED BLÅHØJ	17
4.1 Metode	17
4.2 Resultater	20
4.3 Evaluering	22
5 PILOTPROJEKT: VINDMØLLER VED LUNDSMARK	25
5.1 Metode	25
5.2 Resultater	26
5.3 Evaluering	29
6 AFSLUTTENDE DISKUSSION	32
7 REFERENCER	35

1 PROJEKTBEKRIVELSE

Denne rapport præsenterer metoder og resultater fra anden del af forskningsprojektet VVMPlus, som udføres af en projektgruppe fra Det Danske Center for Miljøvurdering ved Aalborg Universitet, DTU Vindenergi og Nordisk Folkecenter for Vedvarende Energi med støtte fra ForskEI.

Med den danske energiaftale fra 2012¹ blev det besluttet på nationalt niveau, at fremtidssikre det danske samfund gennem grøn økonomi i vækst. Aftalens initiativer peger frem mod et langsigtet mål om at energiforsyningen i 2050 skal være 100% baseret på vedvarende energi (VE), samtidig med, at en fortsat høj forsyningssikkerhed sikres. Denne omstilling til VE udfordres dog af manglende offentlig accept. Der har været offentlig modstand mod vindmøller og biogasanlæg, men også eksempelvis solceller. Med udgangspunkt i dette undersøger VVMPlus forudsætninger for offentlig accept af VE-projekter, og barriereeffekter som følge af offentlig modstand mod VE-projekter. Noget af det der optager og bekymrer offentligheden, er sociale konsekvenser forbundet med VE-projekter som eksempelvis påvirkninger på sundhed, rekreative værdier, lokal identitet, sikkerhed og ejendomspriser.

Inden for VE er anlæg som vindmøller, biogasanlæg, solcelleanlæg samt biomassefyrede varme- eller kraftvarmeværker omfattet af lovkrav om udførelse af en Vurdering af Virkninger på Miljøet (VVM) forud for etablering. VVM er en væsentlig arena for dialog mellem bygherre, myndighed og offentligheden om projekternes konsekvenser, herunder sociale konsekvenser. Forskning viser dog, at sociale konsekvenser ofte er underbelyst i VVM-processer. Hypotesen er, at når offentligheden således oplever, at det de opfatter som væsentlige uønskede påvirkninger ikke håndteres tilfredsstillende i beslutningsprocessen, kan det være med til at skabe mistillid, bekymringer og utilfredshed, som kan vokse til organiseret modstand mod projektet. Det er denne problemstilling, VVMplus er rettet imod at bidrage til at belyse og afhjælpe.

VVMplus skal således bidrage med ny viden om, hvordan en omstilling af elsystemet til vedvarende energi kan finde sted på en mere hensigtsmæssig måde gennem et mere kvalificeret fokus på og dialog om sociale konsekvenser i VVM. Projektet opbygger i de første faser viden om sociale konsekvenser i VVM af VE-projekter i dansk praksis. Med dette udgangspunkt afprøver projektet nye måder hvorpå sociale konsekvenser kan indgå i VVM af og dialog om konkrete danske VE-projekter i samarbejde med en række centrale aktører indenfor VE-brancherne og VVM-konsulenthuse. For at sikre dette samarbejde er der til projektet knyttet en følgegruppe. Følgegruppen vil følge projektets fremgang og resultater og vil bidrage med cases til afprøvning af et forbedret dialoggrundlag. Følgegruppen består af professionelle inden for dels VVM, dels vedvarende energi og har for nuværende repræsentanter fra: Naturstyrelsen, Rambøll Danmark A/S, Grontmij A/S, COWI, PlanEnergi, Danmarks Vindmølleforening, Dansk Fjernvarme.

Projektet er et forskningsprojekt og er delt op i en række konkrete aktiviteter, som vist i figuren nedenfor.

¹ <http://www.ens.dk/politik/dansk-klima-energi-politik/politiske-aftaler-pa-energiomradet/energiaftalen-22-marts-2012>

Akt. 1	Akt. 2	Akt. 3	Akt. 4	Akt. 5	Akt. 6
• Kortlægning af hvordan sociale konsekvenser indgår i VVM-praksis.	• <u>Analyse af relationer mellem konflikter og grundlaget for dialog om sociale konsekvenser (i VVM).</u>	• <u>Analyse af begrænsninger og muligheder for at behandle sociale konsekvenser i VVM.</u>	• <u>Gennemgang af litteratur og internationale erfaringer med behandling af sociale konsekvenser i VVM.</u>	• <u>Udvikling og afprøvning af bedre praksis for at behandle sociale konsekvenser i VVM og forbedret dialog på baggrund heraf.</u>	• <u>Evaluering af virkningen af den forbedrede praksis og dialog på risikoen for konflikt.</u>

Nærværende rapport opsummerer altså resultaterne af aktivitet 5 og 6.

2 FORSKNINGSDSIGN

I dette kapitel gennemgås formålet med denne delrapport, efterfulgt af en redegørelse for den benyttede metode.

2.1 FORMÅL OG FORSKNINGSSPØRGSMÅL

Aktivitet 5 og 6 skal primært besvare spørgsmålene:

- *Hvilke indsatser og metoder kan benyttes til at arbejde med sociale konsekvenser i udvalgte cases?*
- *Hvilke fordele og ulemper er der ved at benytte de afprøvede indsatser og metoder, og hvad er betydningen for konflikter?*
- *Hvordan kan indsatser og metoder forbedres til fremtidig brug?*

For at besvare disse spørgsmål er der udført pilotprojekter på tre cases i form af udvalgte VE-projekter. I samarbejde med aktørerne er der designet pilotprojekter, hvor der arbejdes med sociale konsekvenser, på en måde som passer til de specifikke cases og deres kontekst. Efter pilotprojekterne er udført, er der gennemført en evaluering med aktørerne i hver case, for at pege fremad mod forbedringer af de benyttede indsatser og metoder.

2.2 VALG AF CASES

Udpegningen af cases er foregået gennem kontakt med projektets følgegruppe, der har peget mod relevante projekter, som de kendte til gennem deres arbejde og netværk. De cases, der er medtaget, er overordnet udvalgt på baggrund af følgende kriterier:

- Der skal være tale om VE projekter eller planarbejde, der forbereder kommende VE projekter inden for vind, biogas, sol, geotermi etc.
- Det skal være projekter, som er i gang med planprocessen, og som kræver en VVM, men hvor VVM'en ikke er gennemført endnu.

Efter følgegruppens anvisninger er der taget kontakt til myndighederne bag en række projekter, og to projekter med interesse for at deltage som pilotprojekt er udvalgt:

- Vindmøller ved Blåhøj i Ikast-Brandø Kommune
- Biogasanlæg ved Lemming i Silkeborg Kommune

Disse to projekter er blandt andet valgt, fordi de er forskellige steder i planprocessen, vindmøllerne ved Blåhøj er stadig i en tidlig planfase, hvor der arbejdes på kommuneplanniveau, mens biogasanlægget ved Lemming er i detailplanlægnings- og VVM-fasen.

Desuden er der medtaget et projekt, hvor der i et tidligere forskningsprojekt er udført arbejde med at undersøge de sociale konsekvenser i forbindelse med plan- og VVM-processen:

- Vindmøller ved Lundsmark i Esbjerg Kommune

Eftersom arbejdet med sociale konsekvenser er udført i et andet projekt, har arbejdet i VVMplus bestået i at udføre en evaluering, således at erfaringerne herfra kan bidrage til VVMplus.

Pilotprojekterne og deres indhold er beskrevet nærmere i afsnit 3, 4 og 5.

2.3 RAMME FOR EVALUERING

Evalueringsgenstanden er de indsatser og metoder der er arbejdet med for at vurdere sociale konsekvenser i hvert af de tre pilotprojekter. Evalueringen udføres for at samle op på erfaringerne, således at disse kan bruges fremadrettet af dels de involverede, dels andre aktører involverede i planlægningen af VE projekter, til at forbedre praksis. Evalueringen udføres som interviews med nøgleaktører, og data analyseres og bearbejdes herefter af forskergruppen. For alle pilotprojekter bygger evalueringen på følgende overordnede evalueringsspørgsmål:

- Har resultaterne og processen været brugbar for jer?
 - Hvordan kan det gøres bedre?
- Har arbejdet gjort nogen forskel for konflikt eller deltagelse?
 - Kunne det have gjort en forskel under andre forhold eller i andre sager?
- Hvordan har arbejdet passeret tidsmæssigt ind i processen? Hvornår kunne det have passeret bedre ind?
- Kan indsatser og metoderne forbedres?
- Har arbejdet givet anledning til overvejelser hos jer om jeres rolle i planlægningsprocesserne omkring VE projekter?
- Er der noget I kan forestille jer at bruge fremover? Hvordan?
 - Hvad er barriererne for at bruge noget lignende fremover? (F.eks. økonomi, kompetencer, politisk mod etc.)
- Hvad skal der til for at I kan forestille jer at bruge lignende fremgangsmåder fremover?

Disse er tilpasset det enkelte pilotprojekt hvor nødvendigt. Den præcise metode for hvert pilotprojekt er beskrevet neden for i afsnit 3, 4 og 5.

3 PILOTPROJEKT: BIOGASANLÆG VED LEMMING

Det første pilotprojekt omhandler et nyt biogasanlæg, der potentielt skal placeres i et landbrugsområde øst for Lemming i Silkeborg Kommune. Anlægget skal omdanne biomasse til biogas, primært baseret på flydende husdyrgødning suppleret med bl.a. energiafgrøder og med tilbageførsel af det afgassede materiale som gødning på landbrugsarealer. Anlægget forventes at producere 7mio. m³/år, og have et oplag af gas på anlægget på under 10 tons. Projektet består af følgende elementer: Adgangsvej/indkørsel, primærreaktor, råvarelager, mixtank, sekundær reaktor, forlager, efterlager, plansilo, teknikbygning og maskinhal. Silotankene bliver de højeste bygninger med 20m, mens det øvrige ikke forventes at overstige 1,25m. Der forventes ca. 10 transporter med lastbil til og fra anlægget per dag på hverdage, mens gylle fra nærliggende ejendomme vil blive pumpet direkte frem og tilbage til anlægget i rørsystemer.

I forbindelse med planlægning og VVM af biogasanlægget er der gennemført en indledende høring med afslutning 20. april 2017. Her har der i høringssvarene primært været udtrykt bekymring omkring to påvirkninger, som kan have social karakter:

- Værditab på ejendomme
- Påvirkninger fra transport til og fra anlægget

Det er valgt i dette projekt at fokusere pilotprojektet på at vurdere påvirkningerne på ejendomsværdien. Valget er faldet på ejendomsværdi, fordi der er meget få erfaringer med vurdering af dette, mens kommunen har flere værktøjer til og erfaringer med vurdering af påvirkninger fra transport.

3.1 METODE

For at kunne vurdere eventuelle påvirkninger fra anlægget på ejendomsmarkedet, er der indsamlet data om virkningerne på boligmarkedet ved sammenlignelige biogasanlæg, som er under opførelse eller i drift. I samarbejde med PlanEnergi er to anlæg valgt ud, dels fordi de er helt eller delvist færdigbyggede og dels fordi teknologien er sammenlignelig med den, der skal benyttes i Silkeborg:

- Vestjysk Biogas i Ringkøbing-Skjern Kommune. Anlægget er under opførelse og skal stå færdigbygget i august 2017, produktionen er i slutningen af juni 2017 ved blive startet op.
- Sdr. Vium Bioenergi i Ringkøbing-Skjern Kommune. Anlægget er i drift.

For at belyse påvirkningerne på ejendomspriser fra projektet, er der foretaget fire forskellige dataindsamlinger, som er beskrevet i det følgende.

3.1.1 Statistisk undersøgelse

For at belyse status og udvikling på ejendomsmarkedet i området ved Lemming inden projektet, er der indsamlet statistisk materiale fra to kilder.

- Realkreditrådets Boligmarkedsstatistik findes på: <http://rkr.statistikbank.dk/201>. Realkreditrådet er en forening af realkreditudlånere i Danmark.
- Boligportalen www.boligsiden.dk. Boligsiden ejes af og får indberetninger fra alle ejendomsmæglere og boligadvokater i Danmark

De to kilder er benyttet til at udtrække statistisk data, som er bearbejdet i regneark. I analyserne er Silkeborg By defineret som postnummeret 8600, mens Silkeborg Kommune

uden for Silkeborg By omfatter postnumrene 8620, 8632, 8641, 8643, 8653, 8654, 8881, 8882 og 8883. Silkeborg Kommune omfatter alle de nævnte postnumre.

3.1.2 Interviews med ejendomsmæglere

Der er lavet interviews med ejendomsmæglere i Silkeborg, med det formål at afdække:

- Hvordan udviklingen har været på ejendomsmarkedet omkring Lemming
- Hvad potentielle købere lægger vægt på når de overvejer køb i området omkring Lemming
- Hvordan ejendomsmæglerne ud fra deres erfaringer forventer, at et biogasanlæg vil påvirke ejendomsmarkedet i området omkring Lemming.

Der er desuden lavet interviews med ejendomsmæglere i Ringkøbing-Skjern med det formål at afdække:

- Hvad potentielle købere lægger vægt på, når de overvejer køb i områderne omkring biogasanlæggene?
- Hvordan de vurderer, at biogasanlægget har påvirket ejendomsmarkedet i områderne omkring biogasanlæggene?

Der er lavet interviews med fire ejendomsmæglere, som har erfaringer fra de udvalgte områder. For at sikre deres anonymitet gennemgås detaljerne omkring udvælgelsen af ejendomsmæglerne ikke.

3.1.3 Interviews med borgere i Ringkøbing-Skjern

Der er lavet interviews med borgere, som er tilflyttet områderne omkring de to biogasanlæg i Ringkøbing-Skjern, med det formål at afdække:

- Hvorfor de valgte at købe ejendom og flytte til stedet.
- Om de var opmærksomme på planerne om et biogasanlæg, og hvad det eventuelt havde betydet for deres overvejelser om købet.

Der er lavet interviews med tre beboere. De udvalgte beboere bor inden for ca. 5 km fra et af de to biogasanlæg, og har købt ejendommen i 2017 ved almindeligt salg.

3.1.4 Litteraturstudie

Der er gennemført et litteraturstudie af videnskabelige rapporter, som beskæftiger sig med boligmarkedet uden for de større byer. Litteraturstudiet skal belyse hvad potentielle købere lægger vægt på når de overvejer at købe og flytte til ejendomme uden for byerne. Der er benyttet tre studier:

- Nørgaard, Helle; Jensen, Jesper Ole; Simon, Carola og Andersen, Hans Skifter. 2010. *Tilflyttere til yderområder: Forandring, integration og strategier*. Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet. (Nørgaard et al. 2010)
- Larsen, Jacob Norvig; Andersen, Hans Thor; Haldrup, Karin; Hansen, Anders Rhiger; Jacobsen, Mette Hove; Jensen, Jesper Ole. 2014. *Boligmarkedet uden for de store byer*. Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet. (Larsen et al. 2014)
- Andersen, Hans Thor; Stensgaard Anne Gro; Blach, Vigdis. 2016. *Bolig og bosætningspræferencer i Hjørring Kommune*. Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet. (Andersen, Stensgaard og Blach 2016)

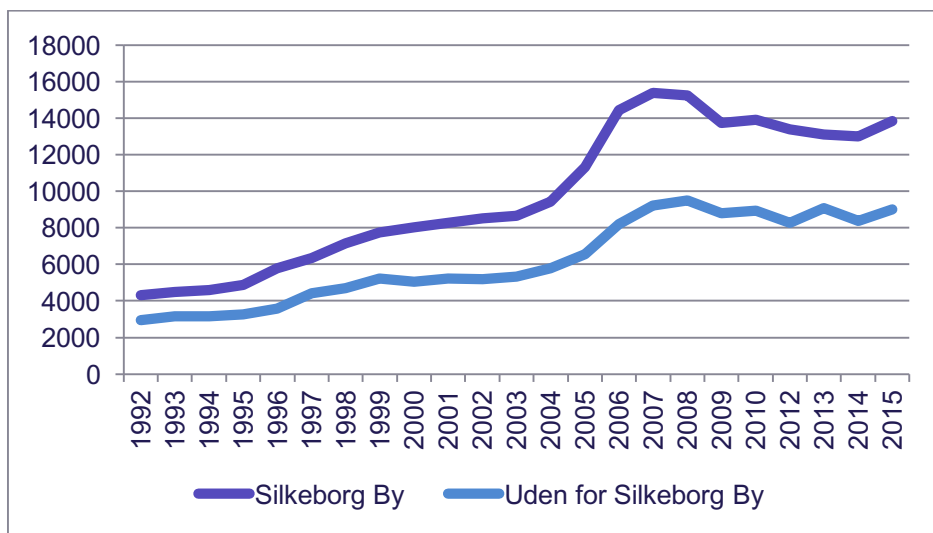
I det følgende afsnit er resultaterne af dataindsamlingen benyttet til at beskrive status og udvikling på boligmarkedet, vurdere påvirkningerne samt udpege afbødende foranstaltninger.

3.2 RESULTATER

I dette afsnit afrapporteres arbejdet med at vurdere påvirkningerne på ejendomsværdi.

3.2.1 Nuværende status og forudgående udvikling (baseline)

På nedenstående figur 1 ses udviklingen i gennemsnitlige salgspriser per m² i henholdsvis Silkeborg By samt resten af Silkeborg Kommune (afgrænset af postnumre som beskrevet i afsnit 3.1.1).

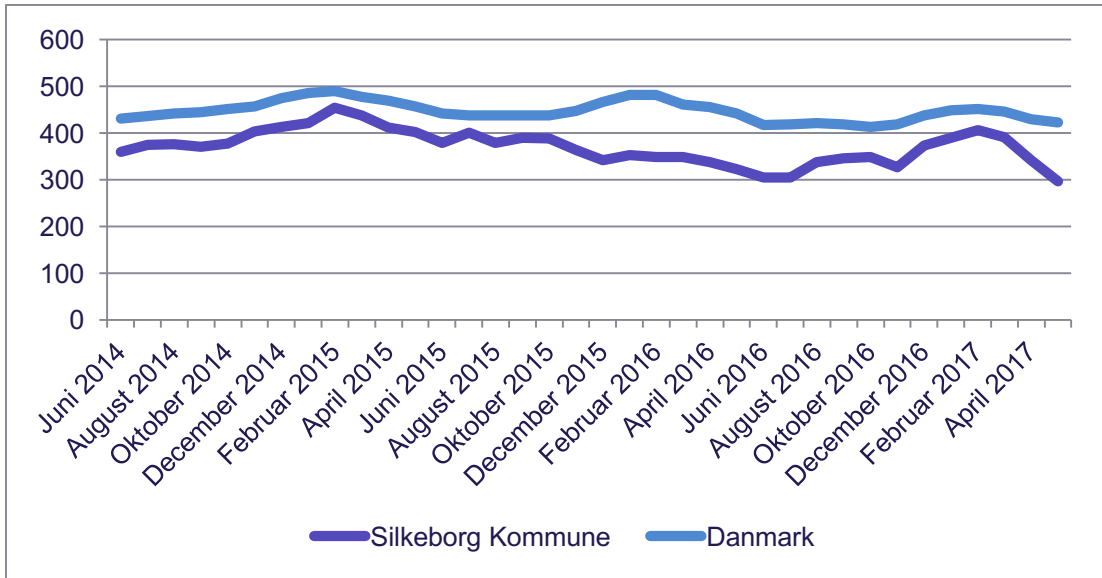

Figur 1 Gennemsnitlige salgspriser på parcel- og rækkehuse per m² fra 1992 til 2015. 2011 er udeladt da der ikke fandtes tal for dette år. (Data fra Realkreditrådet n.d.)

Det ses af figur 1, at der for både Silkeborg By og resten af kommunen har været en stigning i salgspriserne på parcel- og rækkehuse op gennem 90'erne og starten af 00'erne, mens priserne stagnerede eller faldt lidt efter 2007, hvorefter de har været nogenlunde stabile. Det ses desuden at priserne i Silkeborg By er højere og er steget mere end priserne i resten af Silkeborg Kommune, men også faldt mere omkring 2007. Det er ikke meningsfuldt at regne statistisk på udviklingen specifikt i Lemming, da der kun er data fra handler i fire kvartaler i årene 1992-2016. Ifølge data fra Boligsiden.dk har den gennemsnitlige pris per m² på landejendomme i Silkeborg Kommune ligget på nogenlunde samme niveau fra og med juni 2014 til og med maj 2017, i perioden har den svinget fra 14.799kr (juni 2014) til 13.191kr (juni 2016)².

Som en anden parameter kan der ses på liggetider på landejendomme, i nedenstående figur 2 ses liggetiderne for Silkeborg Kommune samt til sammenligning for hele Danmark.

² Undtaget herfra er november og december 2016, hvor den gennemsnitlige pris per m² var på omkring 50.000kr.

Figur 2 Gennemsnitlige liggetider på landejendomme i Silkeborg Kommune samt i hele Danmark. (Data fra Boligsiden.dk)

Det ses, at liggetiderne i Silkeborg Kommune over tid har været svagt faldende, og både er lavere og er faldet mere end i Danmark samlet set.

Opsamling

Ovenstående indikerer, at udviklingen i ejendomspriser og liggetider i Silkeborg Kommune uden for Silkeborg By de sidste 10 år samlet set har været stabil og let positiv. Dette bakkes op af interviews med ejendomsmæglere i Silkeborg, som peger mod et stabilt marked uden for Silkeborg By og et positivt marked i Silkeborg By. En af ejendomsmæglerne peger på, at det pt. er mere attraktivt at købe ejendom på landet uden for landsbyerne, end det er i de små landsbyer som Lemming.

3.2.2 Vurdering af påvirkninger på ejendomsmarkedet

Alle fire interviewede ejendomsmæglere har ejendomme til salg i områderne omkring biogasanlæg enten i Silkeborg eller i Ringkøbing-Skjern. Tre ud af de fire ejendomsmæglere har indtil videre ikke mærket nogen påvirkning på salget fra det kommende biogasanlæg. Ingen potentielle købere har nævnt det, og ejendomsmæglerne har ikke været opmærksomme på det.

Den tredje ejendomsmægler har en ejendom til salg som nærmeste nabo til et biogasanlæg, hvor salget er gået i stå. Denne ejendomsmægler opfatter det sådan, at det der oftest står i vejen for et salg og påvirker ejendomspriserne, ikke så meget er, at der skal opføres et biogasanlæg, og de gener det kan medføre. Det handler snarere om, at der skal opføres et anlæg, som man som køber ikke kender, og ikke kan se endnu, og dermed ikke ved om man kan leve med. Således står uvisheden og usikkerheden i vejen for et salg. Betydningen af usikkerhed understreges af 3 af de 4 interviewede ejendomsmæglere, som alle beskriver, at det kan være svært at sælge ejendomme i perioden fra planlægningen af et anlæg startes, til det står færdigopført. Til gengæld fortager denne påvirkning sig oftest igen, når anlægget står der, og eventuelle gener er kendte. Som en ejendomsmægler beskriver det: *"Frygten er det værste, når det står der er det ikke så stort et problem."* Ejendomsmæglerne understreger, at det er den samme problematik ved alle større anlæg, og som eksempel nævnes lignende erfaringer med den motorvej, som er for nylig er anlagt i Silkeborg med åbning i 2016. Her har oplevelsen

været, at huse tæt ved den kommende motorvej ikke kunne sælges, før motorvejen var anlagt.

To ud af de fire ejendomsmæglere vurderer dog, at de ejendomme der ligger tættest på projektet, kan blive påvirket negativt. De gør sig følgende overvejelser, omkring hvilke ejendomme der er udsatte:

- Ejendomme som ligger langs veje, hvor anlægget vil skabe meget tung transport, og hvor der ikke før har været det.
- Ejendomme som ligger i vindretningen fra anlægget (typisk dem der ligger øst for anlægget), fordi eventuelle lugtgener kan have betydning.
- Ejendomme som ligger helt tæt ved anlægget. Her angiver ejendomsmæglerne forskellige mål for, hvor langt fra anlægget en ejendom skal ligge for ikke at blive påvirket. Svaret varierer fra at ejendommene skal ligge mere end 0,5km til 2km (i fugleflugtslinje og vindretning) væk fra anlægget for ikke at blive påvirket.

En af ejendomsmæglere påpeger desuden, at landbrugsejendomme med produktion ikke vil blive påvirkede, da biogasanlæg ofte ses som en fordel i landbrugserhvervet. En anden parameter, som betyder noget for ejendomsmarkedet, er at der i forvejen ligger større landbrugsbedrifter i området, idet det ofte ikke betragtes som særlig problematisk med et biogasanlæg i et område, der i forvejen har aktiviteter med lignende gener. Dette understøttes af et af interviewene med en beboer nær et biogasanlæg i Ringkøbing-Skjern, som udtaler om biogasanlægget: *"Det er jeg ligeglad med, jeg er vant til at bo på landet, så jeg er vant til lugten"*. Beboerens erfaring er, at det er værre at bo tæt på en minkfarm på grund af gener fra fluer.

Opsamling

Det vurderes på denne baggrund, at det ikke kan udelukkes, at der kan blive tale om en negativ påvirkning på de allernærmeste ejendomme uden landbrugsproduktion, som ligger øst for projektet (vurderet ud fra kortmateriale tilgængeligt på internettet drejer det sig om 8 ejendomme inden for 1km radius), eller langs veje der ikke i dag har tung trafik, men får det med projektet. Virkningen vurderes dog at være minimal. Dette er dels, fordi ejendomsmarkedet i området er stabilt, og dels fordi påvirkningen sandsynligvis er midlertidig, og erfaringsmæssigt vil aftage efter anlægget er opført. Nedenstående diskuteres mulige afbødende foranstaltninger, som kan forebygge en påvirkning på ejendomspriserne.

3.2.3 Muligheder for afbødende foranstaltninger

For at komme med relevante forslag til afbødende foranstaltninger tages der udgangspunkt i vurderingen af påvirkninger. Derudover er der lavet en oversigt over de positive værdier, som tilflyttere lægger vægt på, når de vælger at flytte til et landområde som det ved projektet i Lemming. Oversigten er bygget på interviewene med ejendomsmæglere i Silkeborg og Ringkøbing-Skjern, interviewene med nye beboere nær biogasanlæg i Ringkøbing-Skjern samt litteraturstudierne. Nedenstående tabel 1 viser resultaterne.

	Værdier af betydning for tilflytning udpeget af forskellige kilder		
	<i>Ejendomsmæglere</i>	<i>Interviews med borgere</i>	<i>Litteraturstudier (Nørgaard et al. 2010; Larsen et al. 2014; Andersen, Stensgaard og Blach 2016)</i>
<i>Overordnede kategorier</i>	<i>Specifikke værdier</i>		
<i>Institutioner og</i>	Adgang til skole og	-	Adgang til job, infrastruktur,

<i>faciliteter</i>	børnehave		børnepasning, skole, butikker og god internetforbindelse. Mulighed for at forfølge en hobby (f.eks. heste, surfing etc.)
<i>Omgivelserne</i>	Fred og ro, naturskønne omgivelser, plads omkring ejendommen	-	Naturskønne omgivelser, tryghed, mindre stress, rekreative områder, ro, ingen forurening, fravær af kriminalitet/socialt problemer
<i>Relationer og aktiviteter</i>	-	Er fra området eller kender området i forvejen	Tættere og stærkere lokalsamfund, familie og venner i området, har tidligere boet i området, aktivt foreningsliv og borgerforening
<i>Ejendomspriser</i>	Relativt lave ejendomspriser sammenlignet med de større byer	Relativt lave ejendomspriser	Relativt lave ejendomspriser og lave energiydgifter
<i>Ejendommen</i>	God plads, lidt jord og gerne udhuse af forskellig art til f.eks. hobbyer som biler, hestehold	-	God plads

Tabel 1 Oversigt over hvilke værdier ejendomsmæglere og borger i Ringkøbing-Skjern peger på som væsentlige for tilflytning til de konkrete områder med biogasanlæg, samt hvilke værdier litteraturstudierne udpeger som væsentlige for tilflytning til landområder generelt.

Det ses således at potentielle købere af ejendomme i områderne med biogasanlæg samt i landområder generelt, tilsyneladende lægger vægt på adgang til forskellige institutioner og faciliteter, karakteristika ved omgivelserne, relationer og aktiviteter i lokalområdet, ejendomspriserne samt karakteristika ved selve ejendommen. Hvis der tages udgangspunkt i en forudsætning om, at man ved at styrke eller fastholde disse værdier kan styrke eller fastholde stabiliteten på ejendomsmarkedet, så kan der peges på følgende afbødende foranstaltninger, som kommune, bygherre og lokalsamfundet kan træffe:

Kommunen sammen med bygherre:

- Det er vigtigt at der laves afbødende tiltag for at sikre at der ikke kommer uønskede påvirkninger fra anlægget i form af støj, lugt og trafik

Kommunen:

- Bevare adgangen til skole og børnepasningsmuligheder i lokalområdet
- Fastholde eller tilvejebringe plangrundlaget for infrastruktur og butikker i lokalområdet
- Sikre en god internetforbindelse i området
- Fastholde natur- og rekreative værdier i området gennem planlægning og naturbeskyttelsesforvaltning
- Fastholde lave energipriser gennem den strategiske energiplanlægning

Lokalsamfundet med støtte fra kommunen:

- Fastholde og udvikle aktiviteter som borgerforening, idrætsforening og andre lokale aktiviteter som knytter lokalsamfundet sammen.

3.3 EVALUERING

For at evaluere arbejdet med at vurdere påvirkninger på ejendomspriserne har der været tre forskellige aktiviteter: Interview med planlæggere i Silkeborg Kommune som har stået for planprocessen for biogasprojektet, interview med konsulenten som har bistået bygherre med at udarbejde VVM, samt deltagelse og observationer ved borgermøde afholdt i Lemming. De tre aktiviteter er uddybet i nedenstående tabel 2.

	Tid & sted	Deltagere	Metode
Interview med Silkeborg Kommune	5. oktober 2017 i Silkeborg	To planlæggere fra Silkeborg Kommune Forsker fra AAU (interviewer)	Semistruktureret interview fokuseret på spørgsmålene beskrevet i afsnit 2.3.
Interview med bygherres konsulent	5. oktober 2017 i Århus	Medarbejder ved PlanEnergi Forsker fra AAU (interviewer)	Semistruktureret interview fokuseret på spørgsmålene beskrevet i afsnit 2.3.
Deltagelse i borgermøde	4. oktober 2017 i Lemming Forsamlingshus	Ca. 150 borgere, samt et panel bestående af bygherre, bygherres konsulent, formanden for Silkeborg Kommunes Plan-, Miljø- og Klimaudvalg, samt formanden for Silkeborg Kommunes Vej- og Trafikudvalg.	Observation

Tabel 2 Metoder benyttet i evalueringen

Evalueringen understøttes desuden af forskernes egne erfaringer fra deltagelsen i processen og fra møder med kommunen, borgerne og konsulenten. I nedenstående afsnit analyseres det indsamlede data.

3.3.1 Metode og indhold i kortlægningen

Det er projektgruppens erfaring, og ligeledes understreges det af konsulenten, at det er svært at lave grundige og præcise kvantitative vurderinger af påvirkningen på ejendomsværdi for et enkelt anlæg. Blandt andet er der sket teknologiske fremskridt, som betyder, at det er svært at sammenligne med ældre anlæg, der er ikke ret mange boliger, som er solgt i de berørte områder, og det er svært at isolere påvirkningen fra biogasanlægget fra andre påvirkninger på ejendomspriserne. Konsulenten foreslår, at der kan arbejdes med at lave kvalitative analyser, hvor det konkretiseres, hvad der er værdifuldt i lokalområdet og for ejendommene, så der kan fokuseres på at beskytte det. Konsulenten foreslår at arbejde med zoner ud fra den enkelte ejendom, hvor der i forskellige afstande fra ejendommen vil være forskellige værdier, plus forskellige påvirkninger fra anlægget. Det er væsentligt, at der ikke kan arbejdes med en fast skabelon, som et lokalområde skal passe ind i. I stedet skal der laves undersøgelser i det konkrete lokalområde, hvor borgerne inddrages.

Konsulenten påpeger barrierer for at lave lignende analyser i fremtiden. En specifik kortlægning med inddragelse af borgerne vil tage meget tid, og da han vurderer, at kommunerne ikke har hjemmel til at kræve den slags undersøgelser, vil det være helt op

til bygherre, om det kommer til at ske. For at få bygherre med på idéen vurderer konsulenten, at der kræves gode eksempler på, at det kan have en positiv effekt på processen. Samtidig skal det kunne garanteres at det ikke kommer til at forlænge processen, da tidsplanen ofte er stram.

Helt konkret vurderer projektgruppen, at fremgangsmåden med at spørge nye ejere af ejendomme i områder med biogasanlæg, om de var bekymrede for anlæggene, da de købte deres ejendom, ikke er hensigtsmæssig. Metoden har en væsentlig bias, fordi den kun inkluderer de, der faktisk købte ejendommen, og derfor måske ikke var så bekymrede, mens den ikke indfanger dem, der ikke købte ejendommen, og måske var mere bekymrede.

Et andet forhold er muligheden for at opstille og gennemføre afbødende foranstaltninger. Konsulenten nævner, at der fra vindmølleprojekter er eksempler på, at bygherrer frivilligt opretter lokale fonde eller stiller midler til rådighed for eksempelvis lokalråd, som så kan bruge dem til at løfte lokalområdet. Det ses dog at efterhånden som vindmølleprojekterne er blevet mindre profitable, bliver der mindre villighed til at lave disse frivillige ordninger. For biogasprojekter er økonomien ofte stram, og i stedet for et professionelt projektudviklingsselskab står der ofte en lokal, privat bygherre bag. Dette betyder mindre råderum for lignende ordninger. Ifølge konsulentens erfaringer vil en lokal privat bygherre ofte være villig til at indføre mindre ting i projektet, som f.eks. at gøre noget ved oversigtforhold ved trafikbelastede veje etc., men vil måske stille spørgsmålstejn ved, hvorfor han skal gøre noget ekstra for at få et projekt godkendt, hvis det lever op til reglerne? Ved borgermødet i Lemming kom noget af dette til udtryk, da bygherre udtrykte villighed til at se på bl.a. at lave en yderligere transportledning til gylle for at minimere transporten og samtidig minimere omkostningerne, samt villighed til at lave aftaler med vognmænd om hvor og hvornår transporterne skal køre. Han begrundede bl.a. dette med, at han er del af lokalsamfundet, og også fremover skal stå til ansvar for projektet over for sine naboer. I forhold til kommunens muligheder for at indføre afbødende foranstaltninger kan byrådet, ifølge planlæggerne, grundlæggende altid beslutte, hvordan kommunens budget skal fordeles. Selvom en del af de foreslåede foranstaltninger (se afsnit 3.2.3), som skoler, børnepasning og internetforbindelse, således er noget kommunen kan vælge at arbejde for, vil det normalt ikke have nogen forbindelse til konkrete anlægsprojekter. Dette gælder også for natur- og miljøarbejdet samt delvist for arbejdet med trafiksikkerhed, hvor kommunen skal leve op til sine forpligtelser som myndighed og for eksempel iværksætter tiltag i områder med dårlig trafiksikkerhed. I forhold til nogle af forslagene har kommunen eller den fysiske planlægning ingen indflydelse, dette gælder for energipriserne, lokale foreninger og aktiviteter og til dels udbuddet af dagligvarebutikker, hvor kommunen kan behandle ansøgninger om konkrete projekter og tilvejebringe et plangrundlag.

3.3.2 Anvendelse og rolle i processen

De udarbejdede vurderinger blev ikke benyttet i processen. Det var tanken, at de kunne benyttes til det afholdte borgermøde, men i modsætning til idéfasen, hvor ejendomsværdi var en af de to ting, der blev italesat af flest borgere, blev der slet ikke talt om eller spurgt ind til fald i ejendomsværdi ved borgermødet. Spørgsmålet er så, hvorfor påvirkning på ejendomsværdi ikke blev fremhævet af deltagerne på borgermødet.

Den ene mulighed er, at bekymringen stadig er relevant, men at mødets form eller den måde debatten udspillede sig på betød, at det ikke blev italesat. Planlæggerne fra Silkeborg Kommune oplevede, at debatten på mødet var mere fokuseret på lokalsamfundet end på den enkelte borgers ejendomsværdi. Konsulenten foreslår, at tilstedeværelsen af de to lokalpolitikere, som sad i panel til borgermødet og besvarede

spørgsmål betød, at mødet fik et andet fokus end den forudgående idéfase, og kom til at fokusere mere på trafik.

Planlæggerne i Silkeborg Kommune blev spurgt, om oplysningerne i VVM-rapporten kan have medvirket til at sænke niveauet af bekymring for ejendomspriserne ved at redegøre for og afbøde nogle af de miljøkonsekvenser (f.eks. støj og lugt), som kunne lede til fald i ejendomsværdi. Til dette svarer de, at det kan have haft en betydning, at borgerne kan se, at der bliver taget hånd om det. De ser under alle omstændigheder afmystificeringen af et kommende anlæg og dets påvirkninger, som en vigtig del af kommunens arbejde. Planlæggerne nævner en anden mulighed, at borgerne har talt med hinanden, og fundet frem til at ejendomsværdi ikke er noget, der kan gøres noget ved i denne proces, og derfor har droppet at bringe det op på mødet. Den præcise årsag, til at fald i ejendomsværdier ikke blev italesat på borgermødet, kendes ikke, da det ikke har været muligt at spørge borgerne direkte.

Der var en enkelt bemærkning til borgermødet, som kom tæt på problematikken om ejendomsværdi. En borger udtalte, at hvis de, da de købte deres ejendom for 2 år siden, havde vidst, at der var et biogasanlæg på vej, så havde de ikke købt. Det blev ligeledes flere gange nævnt, at det var mærkeligt eller uordentligt, at planerne om biogasanlægget ikke var inkluderet i kommuneplanen. Denne type af "pop-up" planlægning, som det blev omtalt som, opfatter borgerne som en stor usikkerhed, bl.a. om hvorvidt de køber katten i sækken, når de køber ejendom. Både lokalpolitikere i panelet, samt planlæggerne til interviewet lagde dog vægt på, at når kommunen får en ansøgning ind, skal de behandle den, hvis den ikke strider imod nogen regler. Byrådet kan sige nej i sidste ende, men ansøgning skal behandles alvorligt, og en planproces gennemføres – dette er også en sikring af borgernes rettigheder til at få et godt projekt gennemført. Planlæggerne ser dog en mulighed for, at man kan udlægge store arealer i kommunen, hvor der kan komme biogasanlæg, og samtidig fastlægge kriterier eller hensyn som skal bruges i planlægningen af fremtidige anlæg.

I forhold til fremtiden så forventer konsulenten, at der kommer mere fokus på ejendomsværdi i fremtiden, og at det fremover skal italesættes mere i VVM-rapporterne.

4 PILOTPROJEKT: VINDMØLLER VED BLÅHØJ

Det andet pilotprojekt omfatter opstilling af vindmøller i den sydlige del af Ikast-Brande kommune i området øst for Blåhøj. I kommuneplantillæg nr. 24 2013-2015 stilles forslag om 5-8 produktionsvindmøller på 149,5m eller færre testmøller på 150m eller derover. Tidligere var et område vest for Blåhøj udpeget, men her kunne kun rejses 1 mølle. I forbindelse med høringen af kommuneplantillægget og SMV blev der i maj 2016 afholdt et borgermøde i lokalområdet. Dette blev arrangeret af kommunen i samarbejde med den lokale borgerforening. Af de lokale medier samt samtaler med myndigheder og lokale borgere fremgår det, at der under borgermødet var uoverensstemmelser, hvilket medførte, at cirka 30 af de 125 fremmødte borgere udvandrede fra borgermødet. Kommunen fortæller, at planlægningen for vindmøllerne pt er sat i bero, men man forventer, at der efter kommunevalget vil komme gang i planlægningen og VVM igen.

Miljøvurderinger leverer oftest et grundigt datagrundlag for påvirkning på det fysiske miljø, såsom naturen, økosystemer og andre parametre, som kan måles. Når der implementeres tekniske anlæg i et lokalområde, griber det dog ligeledes ind i lokalområdets udvikling og kan påvirke lokalsamfunds sammenhængskraft. Vi ser imidlertid en tendens til, at miljøvurderinger ikke tager hånd om de mere bløde værdier i lokalsamfund. Ved benyttelse af kvantitativ og kvalitativ dataindsamling er det målet at komme nærmere en vurdering af, hvilke konsekvenser projekter vil have for et lokalsamfund som helhed. Dette omfatter en analyse af udviklingen i lokalsamfundet: Hvor der det på vej hen? Hvad bekymrer folk sig om? Hvad skal der til for at styrke lokalsamfundet?

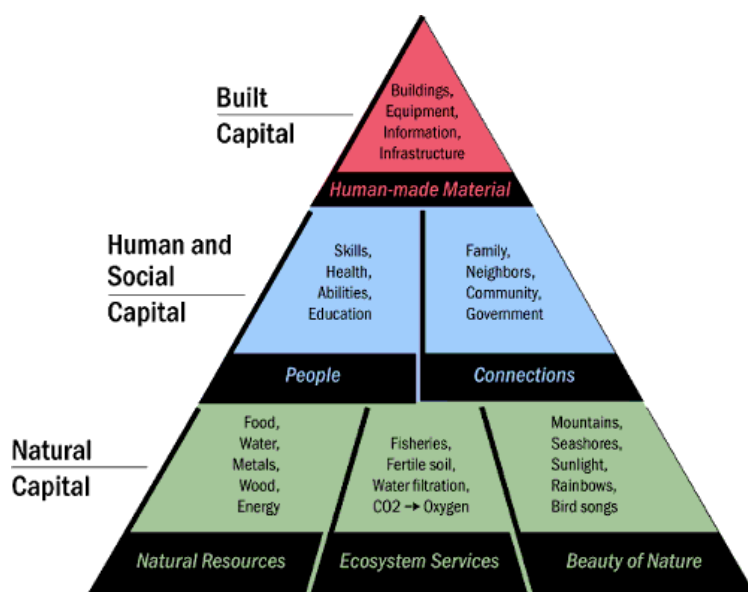
For at komme et skridt nærmere en synliggørelse af de muligheder og udfordringer som eksisterer i ethvert lokalsamfund, har vi gjort forsøg med at udarbejde en social status eller social baseline for lokalområdet øst for Blåhøj.

4.1 METODE

Inden projektets opstart var det hensigten, at udarbejde et kvantitativt datagrundlag over forskellige parametre for lokalområdet, som kunne give et indblik i lokalområdet og dets særlige problematikker. Hensigten var, at åbne op for en samtale omkring den specifikke situation i Blåhøj med afsæt i den kvantitative statistik. Det viste sig, at Ikast-Brande kommune allerede havde udarbejdet et sådant statistisk materiale for landsbyen Blåhøj. Denne dataindsamling gav anledning til to overvejelser. Gennemgang af data samt vores egen udarbejdelse af statistik for området blev det tydeligt, at de kvantitative data ikke kunne give os specifikke informationer om lokalområdet. For det første var det ikke muligt statistisk at afdække det konkrete område, hvor vindmøllerne skulle placeres øst for Blåhøj, da de tilgængelige statistiske data dækkede mere bredt over Blåhøj som helhed. For det andet gav de tilgængelige statistiske data ikke indblik i lokale forhold for området, som syntes særlige eller skilte sig ud fra andre lignende områder. Det billede statistikken tegnede af Blåhøj gav med andre ord ikke anledning til undren eller særlige problemstillinger, som kunne give os indsigt i lokalområdets karakteristika. For at få viden om den konkrete kontekst i lokalområdet, herunder de barrierer og udfordringer som borgerne oplever, og særligt de udviklingspotentialer de kan identificere, så har vægten været på indsamling af kvalitative data gennem personlige interviews. For at forankre og indramme analyserne er der suppleret med teori og samtaler med planlæggere i kommunen.

4.1.1 Teoriramme

Kortlægningen af den sociale status for området bygger på inspiration fra Community Capital Framework (CCF), der definerer en ramme for kortlægning af levevilkår i et lokalområde, med udgangspunkt i den lokale opfattelse af områdets værdier (Gutierrez-Montes, Emery & Fernandez-Baca, 2009). I figur 3 ses en visualisering af, hvilke elementer der identificeres som centrale i et lokalsamfunds samlede kapital. Dette er henholdsvis; bygget kapital, menneskelig og social kapital samt naturens kapital. Alle kapitaler kan identificeres i vores projekt, men vi vælger at fokusere på den sociale kapital, da det er i det sociale felt, at vi søger at opnå forståelse for lokalområdet.

Figur 3 (Baseret på Hart 1999)

Konkret anvendes analyserammen til i første omgang at identificere parametre i et lokalområde, som kan sige noget om de udviklingstendenser, der eksisterer lokalt. Det kan være, at lokalområdet er karakteriseret ved, at borgerne har et særligt uddannelsesniveau, helbredsmaessige udfordringer, arbejdsstyrke, bestemte kompetencer eller muligheder. Samtidig eksisterer der måske særlige forbindelser i lokalsamfundet, det kan eksempelvis være stærke familierelationer, godt naboskab, organiseret fællesskaber eller særligt lokalstyre. På den måde kan et områdes sociale kapital være med til at sige noget om, hvor et lokalsamfund er på vej hen, hvilke udfordringer det står overfor, og hvilke muligheder der eksisterer.

I overvejelserne om et lokalområdes barrierer og muligheder kan begreberne bindende relationer (bonding) og brobyggende relationer (bridging) ligeledes udgøre en forklaringsramme, der kan sige noget om et lokalområdes sammenhængskraft. Bindende relationer dækker over den sociale kapital, der eksisterer i relationerne mellem personer, som er medlem af samme gruppe – såsom familie. Brobyggende relationer angår den sociale kapital, som eksisterer eller opstår på tværs af grupperinger i lokalsamfund (Putnam 2000). Pointen er, at befolkningen i et lokalsamfund styrkes, hvis der både er rum til aktivering af de bindende og de brobyggende relationer, mens et lokalsamfund bliver mere udsat, hvis eksempelvis de brobyggende relationer svækkes.

Ved at inddrage perspektiver omkring den sociale kapital i et område kan vi sætte fokus på borgernes karakteristika samt de forskellige netværk i lokalsamfundet. Som supplement til dette har der ligeledes været inddraget et empowerment perspektiv

(Andersen 2007), der relaterer sig til menneskers erfaring med, mulighed for og tro på indflydelse. Disse teoretiske perspektiver har inspireret både interviewguiden og analysen.

4.1.2 Møder med planlæggere i Ikast-Brande kommune

I opstarten af projektet mødtes en forsker fra AAU med to planlæggere i Ikast-Brande kommune. Målet med dette møde var, at få identificeret et case-område og få indsigt i planlæggernes udfordringer i relation til placering af vindmøller.

Efter gennemførelsen af interviews med borgerne og analyse af disse afholdtes endnu et møde, hvor en forsker fra DTU ligeledes deltog. Formålet med mødet var at diskutere resultater og fremtidsperspektiver i relation til den konkrete case og brugen af den sociale baseline. Således var det forhåbningen, at de udfordringer og fremtidsmuligheder, som den sociale baseline peger på, skulle blive temaer, der diskuteres og reflekteres over i kommunen, så borgernes ideer og visioner får mulighed for at forankre sig i kommunens praksis.

4.1.3 Interviews med borgere

Formålet med at interviewe borgere i lokalområdet øst for Blåhøj var at få italesat og synliggjort borgernes oplevelse af deres område, hvilke udfordringer og muligheder de oplever. Herigennem var det målet at få frembragt borgernes erfaringsbaserede viden om udviklingstendenser i lokalområdet, som ikke umiddelbart træder frem i den kvantitative data. Interviewene var med til at kortlægge lokalområdets sociale kapital, som beskrevet i afsnit 4.1.1, og dermed synliggøre lokalsamfundets sammenhængskraft og muligheder i relation til vindmølleplanlægningen i området.

Der er gennemført 6 personlige interviews med borgere, der bor indenfor 1km fra undersøgelsesområdet. Interviewene varede 1-1 1/2 time, og der blev skrevet referat af dem. Disse blev sendt til godkendelse ved de borgere, som ønskede det. Derudover blev det aftalt, at hvis vi anvender ikke-anonyme citater, så sendes de til godkendelse ved borgerne. Samtidig har vores analyse af interviewene ligeledes været sendt til borgerne, som har haft mulighed for at komme med kommentarer.

Alle interviews blev gennemført ud fra en spørgeguide, der satte rammen for interviewet. Interviewguiden var bygget op omkring tre overordnede temaer:

- Først blev der spurgt ind til lokalsamfundet som helhed, for at få et billede af hvad det er for en type lokalområde, hvordan er sammenhængskraften, tilliden og styrkerne lokalt.
- Dernæst blev der spurgt ind til udfordringerne for lokalsamfundet og hvad der bekymrer borgerne.
- Afsluttende blev der spurgt ind til borgernes visioner for fremtiden.

I præsentationen af os som forskere ved Aalborg Universitet fortalte vi om projektet VVMPlus og vores rolle heri. Denne indgang til borgerne gjorde, at vi på forhånd havde nævnt, at vores interesse ikke kun lå i udviklingen af en social status eller baseline for området, men at vi også har en interesse i hvad der sker, når der er planer om placering af vindmøller i et område. Fokuseringen på vindmøllerne betød, at flere borgere havde vanskeligheder ved at tale mere generelt om områdets muligheder og udfordringerne, fordi vindmølleproblematikken fyldte meget for dem. Det betød også, at udarbejdelsen af den sociale baseline i høj grad afspejlede det faktum, at borgerne var berørte af uvisheden i relation til fremtiden med eller uden møller tæt ved deres bolig.

Udover interviewene er der ligeledes indhentet baggrundsinformation om lokalområdet gennem lokalavisen og facebook, hvor vindmøllerne øst for Blåhøj har været omtalt.

4.2 RESULTATER

I dette afsnit præsenteres et bud på en social baseline for området, der er udlagt til vindmølleområde øst for Blåhøj. Resultaterne er udelukkende baseret på borgernes perspektiv og har således afsæt i deres oplevelser og erfaringer med deres lokalområde. Præsentationen af resultaterne er delt op i 2 undertemaer, som trådte tydeligt frem i interviewene med borgerne; den sociale status uden møllerne og den sociale status med møllerne.

4.2.1 Social status – området uden vindmøllerne

I samtalerne med borgerne diskuterede vi både, hvilke udfordringer de som lokalsamfund oplever, og hvilke muligheder der eksisterer lokalt.

Generelt oplever borgerne, at lokalområdet er i tilbagegang og de udtrykker bekymring for fremtiden. Konkret fortæller flere, at de er bekymrede for, om den lokale skole er truet af lukning, hvilket de også frygter vil kunne få indflydelse på livet omkring den lokale hal. Et tema som mobilitet og infrastruktur trænger sig ligeledes på ved borgerne, hvor den ringe mulighed for forbindelse til eksempelvis Brande er noget, der bekymrer dem.

Børnefamilier påpeger, at der lokalt mangler et foreningsliv for børnene, hvilket betyder, at foreningslivet opsøges i omkringliggende lokalsamfund, hvor der er flere muligheder. Alle borgere refererer til, at lokalområdet har været kendetegnet ved at have gode bånd, hvilket især har afspejlet sig i, at man har holdt mange fester og andre fælles arrangementer. Dette er nu nedadgående og dermed er de brobyggende relationer i tilbagegang. Der er færre udlejninger af forsamlingshuset og færre brede arrangementer i lokalsamfundet.

I den kritik som borgerne rejser ligger ligeledes nogle fremtidsforhåbninger. Borgerne vil gerne fællesskabet og de giver ligeledes udtryk for, at de gerne vil det lokale engagement. Flere fortæller ligeledes at på trods af, at man oplever at lokalsamfundet presses, så føler flere borgere, at hjælpen er nær lokalt i deres netværk. Flere borgere referer til nabolandsbyen Filskov som et godt eksempel på et stærkt lokalsamfund. Borgerne fortæller, at der er flere gode ildsjæle i Filskov, som engagerer sig lokalt, og der er en velfungerende idrætsforening, ny hal, ny skole med bus, købmand og en lokalt drevet kro. I den sammenhæng refererer flere borgere til, at de gerne vil det lokale engagement og indflydelsen. Borgerne udtaler:

"Filskov er kommet bedre over landsby døden"

"Her har man haft nogle gode ildsjæle der har været med til at få hal og skole til byen"

4.2.2 Social status – området med vindmøllerne

Der er ingen tvivl om, at planerne om placering af vindmøller øst for Blåhøj har påvirket lokalområdet og dets sammenhængskraft væsentligt. I interviewene med borgerne tegner der sig et billede af et lokalområde, som er skarpt opdelt i tilhængere og modstandere af vindmøllerne øst for Blåhøj.

I vores analyse af lokalområdet har vi valgt primært at fokusere på det, som samler borgerne i lokalområdet. Dermed fremhæves det, som både modstandere og tilhængere af vindmøllerne øst for Blåhøj er enige om.

Splittelse og trusler

Borgere oplever, at møllerne har splittet lokalområdet. Flere fortæller, at de ikke længere snakker sammen med naboer, og en fortæller, at hun mener, at det vil følge generationer. Opsplitningen og uvenskaberne i lokalsamfundet opleves af både tilhængere og modstandere. Nogle fortæller, at de har modtaget sarkastiske mails, mens andre føler sig truet, hvis de siger, at de er for vindmøllerne. Borgerne udtaler:

"Styrken er sammenhold, men nu er det bare blevet dem mod os"

"Alting bliver rigtig svært i sådan et lille samfund, og det giver en splittelse, og vi må jo holde sammen".

"Nogle snakker ikke sammen længere, nogle hilser ikke længere, der er sket en splittelse – det skete for længe siden"

Dette tyder på, at lokalsamfundet nok har bevæget sig fra at have et stærkere element af brobygning på tværs af relationer, inden vindmøllerne introduceredes i området, hen mod relationer som er mere bindende. Tendensen mod styrkelse af bindende relationer kan betyde, at lokalsamfundet svækkes, da sammenhængskraft og tillid lokalt udfordres, når netværk lukker sig om sig selv, og de brobyggende relationer bliver vanskelige at etablere. Vi kan ikke med sikkerhed sige, at det kun er på grund af vindmøllerne, at netværkene er gået fra at være brobyggende til at være bindende, da der er sket mange andre ting i lokalsamfundet, som kan have påvirket denne udvikling. Men processen omkring placeringen af vindmøller har tegnet fronterne op og splittet naboer.

Økonomi

Privatøkonomien er ligeledes et tema, som er i fokus på tværs af tilhængere og modstandere af vindmøllerne. Alle kan se udfordringerne ved, at der er meget på spil for den enkelte, når der rejses forslag om vindmølleprojekter. Nogle borgere fortæller, at deres naboer oplever, at de ikke har mulighed for at låne til renovering og huse falder i værdi. Borgere i området stiller sig kritiske overfor det forhold, at én borger bliver forgyldt. Både tilhængere og modstandere reflekterer over dette:

"Det er fuldstændigt håbløst, at en enkelt mand bliver betalt for, at han kan leve med at være uvenner med sine naboer. Har svært ved at forstå, at et nogenlunde normalt samfund kan sige ja til det"

"Andre har også fået tilbudt at bygherre lejer deres jord, men de har haft råd til at sige nej"

Borgerne oplever, at fordelingen af goder og ulemper er ulige og uigennemsigtig. Igen er det både tilhængere og modstandere af vindmøllerne, der oplever en skæv fordeling af kompensationen og afstandskravet. De oplever, at størstedelen af kompensationen går til Brande, og at borgerne i landsbyen Blåhøj kompenseres (og har arbejdspladser på Siemens), mens de borgere, der bor tættest på, ikke oplever at have udsigt til kompensation. Borgerne udtaler:

"Det er lidt forkert, man skulle hellere trække en linje indenfor X antal meter – og disse borgere skulle kunne søge pengene"

"Hvis der skal opstilles møller, så skal alle omkring området være en del af det og få reel erstatning"

Generelt er der mangel på gennemsigtighed og dialog omkring kompensationen både i relation til de ordninger, som går gennem kommunen, og den mere usynlige økonomi, som giver anledning til, at der lokalt florerer rygter om fordeling af kompensation.

Myndigheder og bygherres møde med borgerne

Flere af de borgere som er modstandere af vindmølleprojektet, fortæller, at de oplever, at kommunens samarbejde med den lokale borgerforening har kompliceret projektet, da de ikke føler sig knyttet til beboerne i Blåhøj landsby. Generelt har kommunens rolle i projektet været uklar for flere af borgerne. Dette kan måske også hænge sammen med, at borgerne generelt oplever, at deres indflydelse er minimal i lokalsamfundet. En borger fortæller, at de ikke har tiltro til kommunen, andre fortæller, at det er svært at påvirke kommunen derudefra, hvilket en anden borger reflekterer over:

"Man føler man bliver marginaliseret som sidste bastion i kommunen, hvorfor skal kommunen tage mig alvorligt?"

Bygherre har været ude i området flere gange, hvor han har taget kontakt til de lokale borgere. En borger fortæller, at første gang hun hører om projektet er, da *"en mand fra Søborg klædt i jakkesæt og slips"* bankede på hendes dør og fortalte om vindmølleprojektet. Flere borgere fortæller, at de er blevet kontaktet af bygherrer, som har ønsket at leje deres jord. Dette har givet jordejer mulighed for at vælge den bygherre, som har tilbudt den højeste pris.

Mulighederne for Blåhøj

I borgernes fortællinger om splittelse i lokalområdet ligger også et ønske om stærkere sammenhold blandt borgere i lokalområdet. Alle ønsker et styrket foreningsliv, og flere borgere ser Filskov som det gode eksempel. Borgerne har ligeledes en god forståelse for hinandens personlige situationer, selvom de nødvendigvis ikke er enige i hinandens valg. Samtidig er både tilhængere og modstandere af vindmøllerne i området enige om, at den nuværende fordeling af goder og byrder skal gentænkes.

4.3 EVALUERING

Evalueringen er lavet på baggrund af tilbagemeldinger og diskussioner med planlæggerne i Ikast-Brande kommune. I september 2017 afholdtes som beskrevet i afsnit 4.1.2 et opsamlingsmøde, hvor resultaterne fra den sociale baseline blev diskuteret. En måned senere afholdtes et telefoninterview med en planlægger i Ikast-Brande kommune, hvor der blev evalueret på arbejdet. Evalueringen understøttes desuden af forskernes egne erfaringer fra deltagelsen i processen og fra møderne med kommunen.

4.3.1 Metode og indhold i social baseline

Den kvalitative tilgang til undersøgelsen har frembragt et billede af lokalområdet, som ikke kunne aflæses i de kvantitative data. Resultaterne i den sociale baseline var ikke overraskende for planlæggerne i kommunen, de bekræftede mere eller mindre de antagelser, som de havde på forhånd på baggrund af et afholdt borgermøde i området.

Projektgruppen vurderer, at interviewene har bidraget til en langt mere dybtgående forståelse af lokalområdet øst for Blåhøj end den kvantitative statistiske data. Samtalerne med de lokale borgere bekræfter, at lokalsamfundet er tæt bundet op af og indvævet i sociale relationer, historier og magtforhold. Komplekse hverdagslivsrelationer som pilotprojektet ikke har kunne afdække til fulde, men blot har givet en brøkdel af indsigt i. En indsigt som dog giver et omfangsrigt billede af de potentialer og barrierer, som lokalsamfundet står overfor.

Dialogen omkring den sociale baseline med kommunen har ligeledes åbnet op for refleksionerne om, hvorledes vindmølleprojekter kan gribes anderledes an således, at vindenergi bliver en medspiller der medtager perspektiverne omkring sammenhængskraft og lokaludvikling i lokalområderne. I den sammenhæng reflekterer planlæggerne over,

hvorvidt en fondsmodel ville være relevant, hvor en del af overskuddet fra vindprojekter går til udviklingen af lokalsamfundet.

4.3.2 Anvendelse og rolle i processen

De opsamlende og evaluerende samtaler bar præg af, at sociale baseline er et redskab i planlægningen, som kan bringe lokalesamfundets perspektiver frem i lyset, men at der skal meget andet til, for at VE projekter lykkes lokalt og får den nødvendige lokale opbakning.

Med den sociale baseline er der bragt diskussioner på banen, som rører ved de strukturelle forhold, som vindmølleplanlægningen er underlagt. De perspektiver som borgerne har bidraget med, har givet anledning til, at man i kommunen har reflekteret over sin rolle generelt i planprocesser. Temaet *gennemsigtighed* har været diskuteret i kommunen, og der er stor forståelse for, at vindmølleplanlægningen kan opleves som uigennemsigtig for borgerne. Når det eksempelvis kommer til de interne forhandlinger mellem borgere og udvikler, oplever kommunen ligeledes, at det er uigennemsigtigt. Her foregår forhandlinger, som kommunen hverken har indflydelse på eller indsigt i. I forlængelse af dette giver kommunen udtryk for, at det kan være en udfordring, at udvikler er de første, som borgerne møder i lokalområdet. En planlægger refererede til, at hvis kommunen ejede jorden, så kunne de udbyde og sætte betingelser eksempelvis i relation til naboskab. Det diskuteres, hvorvidt en mere statslig planlægning ville kunne øge gennemsigtighed og lighed i planprocesserne. Diskussioner og overvejelser som disse viser, at man i kommunen er opmærksom på problematikkerne, men endnu ikke oplever at have greb til at løse op for de uigennemsigtige planprocesser. Her rejser der sig spørgsmål som: Skal kommunen have en anden rolle i vindprojekter? Kan kommunen det? Hvad kræver det? Planlæggerne er optagede af at blive tydeligere i kommunikationen med borgerne og være hurtige med at melde informationer ud til borgerne omkring planlægningsprocessen, så snart de ved noget. Det gælder bl.a. formidling af mulighederne ved Grøn Ordning samt fordelingen af midler herfra. Det er også en ambition at blive endnu tydeligere i forhold til fordeling af roller, synlighed omkring aktuelle aktører, og tidsplanlægningen for de konkrete projekter. I forbindelse med et andet projekt i kommunen har disse overvejelser været bragt ind i planlægningen, og kommunen har på et netop gennemført borgermøde været mere tydelige omkring kommunens og bygherres ansvarsområder samt en klar tidplan.

I kommunen er der enighed om, at den sociale baseline er vigtig at have med, og at den burde fylde mere i VVM sammenhæng. Planlæggerne vurderer, at de lovgivningsmæssige rammer ikke kræver udarbejdelse af en social baseline, men kommunen kan vælge at lægge mere vægt på sociale parametre, hvilket de vil overveje i fremtiden. Der er et uafklaret spørgsmål om, hvem der har ansvaret for udarbejdelse af en social baseline. Planlæggerne mener hverken, at kommunen eller udvikler kan udarbejde den. De foreslår, at kommunen kunne være ansvarlig for igangsættelsen af processen, udvikler kunne betale, og en uafhængig tredjepart kunne udarbejde den sociale baseline.

Planlæggerne oplever ikke, at der er egentlige barrierer for gennemførelsen af en social baseline, men de ser en fordel i, at få borgernes perspektiver ind i planlægningen i starten af processen, inden de formelle høringsfaser. Tidsmæssigt passede det gennemførte pilotprojekt ikke så godt ind i kommunens planlægning, da de første borgerhøringer har været gennemført. I kommunen forventer man, at vindmølleplanlægningen ved Blåhøj vil blive bragt på banen igen til næste år. Her vil man bruge resultaterne fra den sociale baseline i VVM arbejdet.

Pilotprojektet med udarbejdelse af en social baseline bringes ligeledes til det politiske niveau i kommunen, hvor der er arrangeret en temadrøftelse med byrådet omkring den sociale baseline i Blåhøj.

5 PILOTPROJEKT: VINDMØLLER VED LUNDSMARK

Casen er et vindmølleprojekt placeret i et landbrugsområde ved Lundsmark i Esbjerg Kommune. Esbjerg Kommune udpegede i 2015 området som et potentielt vindmølleområde, og de to firmaer SE Blue Renewables og Wind1 ansøgte i november 2015 om at opstille op til 19 vindmøller på op til 150m i området³. Projektet var en del af et samlet vindmølleområde, hvor en separat proces kørte nogenlunde samtidig for et projekt i den del af området, der ligger i Tønder Kommune. Realiseringen af de 19 vindmøller forudsatte, at 10 beboelser nedlægges, samt at 8 eksisterende møller fjernes. Udviklerne havde på ansøgningstidspunktet lavet betingede købsaftaler på de 10 beboelsesejendomme. Udviklerne havde i ansøgningen fordoblet afstandskravet i forhold til kravene i lovgivningen for at reducere påvirkningen på borgerne i området.

I foråret 2016 gennemførte Esbjerg Kommune en idéhøring, der viste bekymringer blandt borgerne for sociale og økonomiske konsekvenser (fx sammenhold, tryghed, til- og fraflytning, ejendomspriser m.v.). Politikerne i Esbjerg Kommune besluttede derfor i samråd med WIND1 og SE Blue Renewables at bede Det Danske Center for Miljøvurdering ved Aalborg Universitet som en neutral aktør, om at kortlægge omfanget og typerne af bekymringer i lokalområdet⁴. Formålet med undersøgelsen var:

- At give borgere mulighed for at blive hørt tidligt i processen, omkring bekymringer og ønsker angående de sociale og økonomiske konsekvenser af projektet samt selve processen.
- At skabe et oplyst grundlag til brug for det socioøkonomiske afsnit i VVM-redegørelsen. Resultaterne kan desuden danne grundlag for en videre dialog med borgerne i planprocessen.

Undersøgelsen kunne derfor siges både at være et redskab til kvalificering af vurderingen af socioøkonomiske konsekvenser samt en ny tilgang til at identificere relevante afbødende og/eller forbedrende foranstaltninger.

I marts 2017 blev vindmølleprojektet imidlertid droppet, da Plan- og Miljøudvalget i Esbjerg Kommune skrinlagde planerne på grund af voldsom folkelig modstand.

5.1 METODE

Metoden til at kortlægge borgernes bekymringer og ønsker angående de sociale og økonomiske konsekvenser af vindmølleprojektet indebærer to elementer: Først blev der indsamlet data fra et bredt dækkende spørgeskema til beboere i området, og dernæst blev der afholdt en workshop i området med lokale beboere for at kvalificere dataindsamlingen og validere konklusionerne.

5.1.1 Spørgeskema

³ Ansøgning og projektbeskrivelse. Vindmøller ved Lundsmark. November 2015. Projektansøger: SE Blue Renewables og Wind1. Tilgængelig på:

http://www.roagersogn.dk/uf/20000_29999/29751/4195fee8e048080157d49bde6b6dc55b.pdf

⁴ Undersøgelsen er tilgængelig på Aalborg Universitets hjemmeside:

http://vbn.aau.dk/files/255432618/Sociale_og_ekonomiske_konsekvenser_i_VVM_Lundsmark_DCEA_19.12.2016_endelig.pdf

Spørgeskemaet blev gennemført elektronisk og distribueret via Esbjerg Kommune til borgere i en 5km radius fra projektområdet. Borgere på 1614 adresser modtog spørgeskemaet i deres e-boks. Spørgeskemaet var åbent i tre uger i november 2016. Der blev også givet mulighed for at udfylde skemaet i en papirversion, hvilket blev benyttet i seks tilfælde.

Udover spørgsmål omkring sociale og økonomiske konsekvenser af vindmølleprojektet indebar spørgeskemaet spørgsmål omkring informationsbehov, holdninger, processen, samt holdninger til ejerskab og idéer til lokale aktiviteter. I den printede version fylder spørgeskemaet syv sider.

5.1.2 Workshop

Planen med workshopen var at invitere en række lokale borgere til at kvalificere og hjælpe med at fortolke de indsamlede data samt at validere et udkast til konklusionerne på analyserne af de indsamlede data. Workshopen blev dog ikke gennemført, fordi vindmølleudviklerne ikke tog initiativ dertil, før vindmølleprojektet politisk blev sat på pause.

5.2 RESULTATER

I dette afsnit afrapporteres resultatet fra undersøgelsen af borgernes bekymringer og syn på sociale og økonomiske påvirkninger. Afsnittet er en gengivelse af afrapporteringen til Esbjerg Kommune m.fl.

5.2.1 Vurdering af påvirkninger

Borgerne vurderer vigtigheden af at undersøge de sociale og økonomiske konsekvenser af en vindmøllepark ved Lundsmark til at være stor. For 85% af respondenterne er det meget vigtigt eller vigtigt.

Det generelle billede er, at borgerne bekymrer sig om en bred vifte af potentielle konsekvenser, jf. figuren nedenfor. Dog er der nogle sociale og økonomiske forhold, som i højere grad er vurderet væsentlige. Det drejer sig bl.a. om:

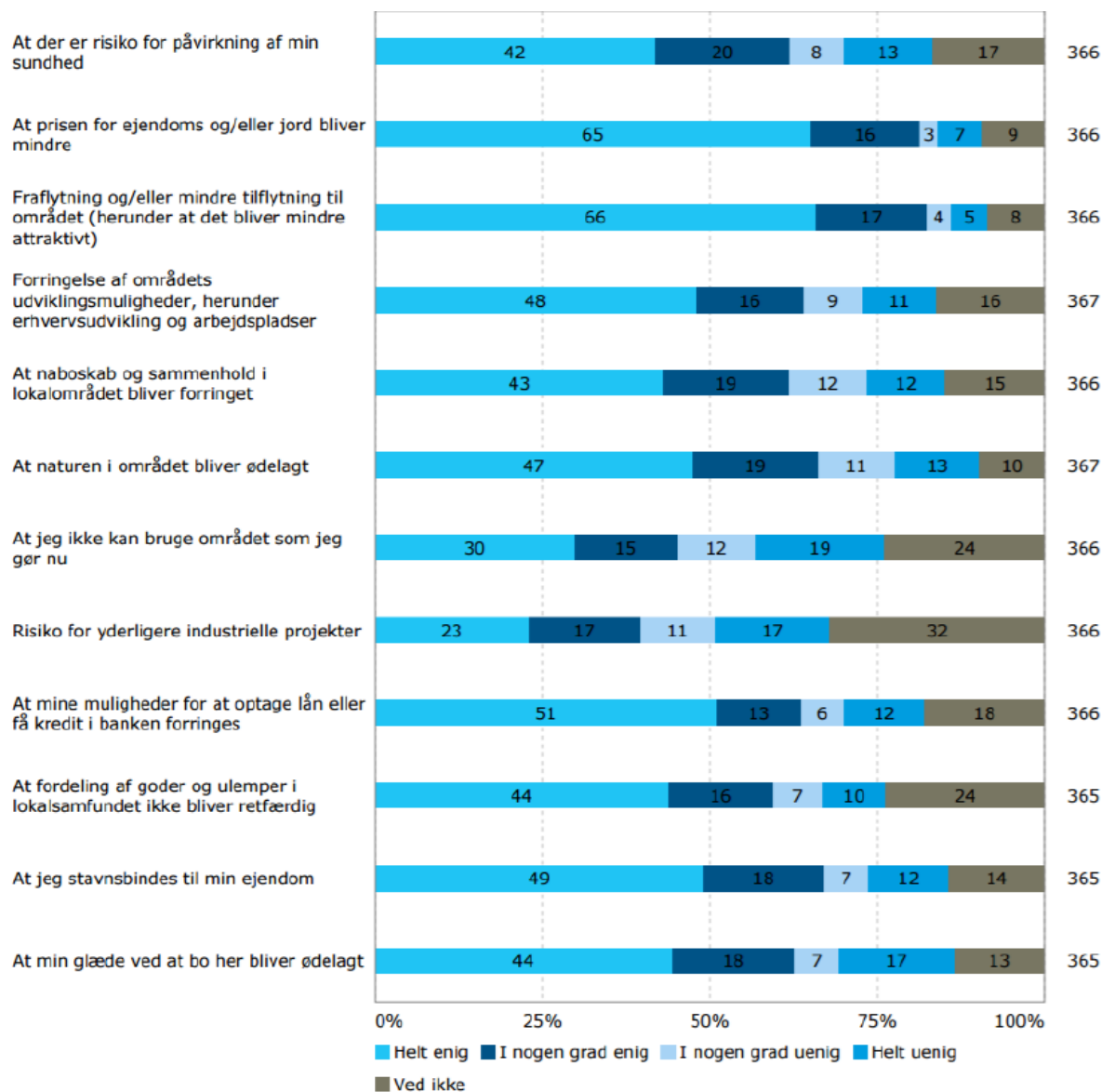
- At der sker fraflytning fra området og/eller mindre tilflytning til området. Specielt er der en bekymring for, at det især er den ressourcestærke del af befolkningen, der vil flytte.
- At prisen for ejendomme og jord bliver mindre.
- At folk stavnsbindes til deres ejendom.
- At det bliver vanskeligere at optage lån.
- At naboskab og sammenhold i lokalområdet kommer under pres.
- At lokalområdets udviklingsmuligheder forringes.

Undersøgelsen viser desuden, at en gruppe af borger bekymrede sig om, hvorvidt fordelingen af goder og ulemper ved et vindmølleprojekt sker 'retfærdigt'. Borgerne er bekymrede for en splittelse i lokalsamfundet som følge af, at nogle naboer får mulighed for at sælge deres ejendom til projektet, hvorimod andre, der ikke har den mulighed, lever med ulemperne, der følger med møllerne. Der kommenteres på at grænsen mellem, hvem der kan sælge og hvem der ikke kan, er uretfærdig og skaber splittelse i lokalsamfundet.

Spørgeskemaet giver desuden mulighed for at undersøge, hvilke befolkningsgrupper der var mest bekymrede. Her viste analyserne, at:

- De mest bekymrede har også den mest negative holdning til projektet.
- Kvinder er generelt mere bekymrede end mænd.

- Medlemmer af borgergruppen er generelt mere bekymrede end de øvrige.
- De der bor nærmest projektområdet er generelt de mest bekymrede.
- Højtuddannede er generelt mere bekymrede end lavt uddannede.
- Borgere, der har boet under 1 år i området, er generelt mindre bekymret end de øvrige.

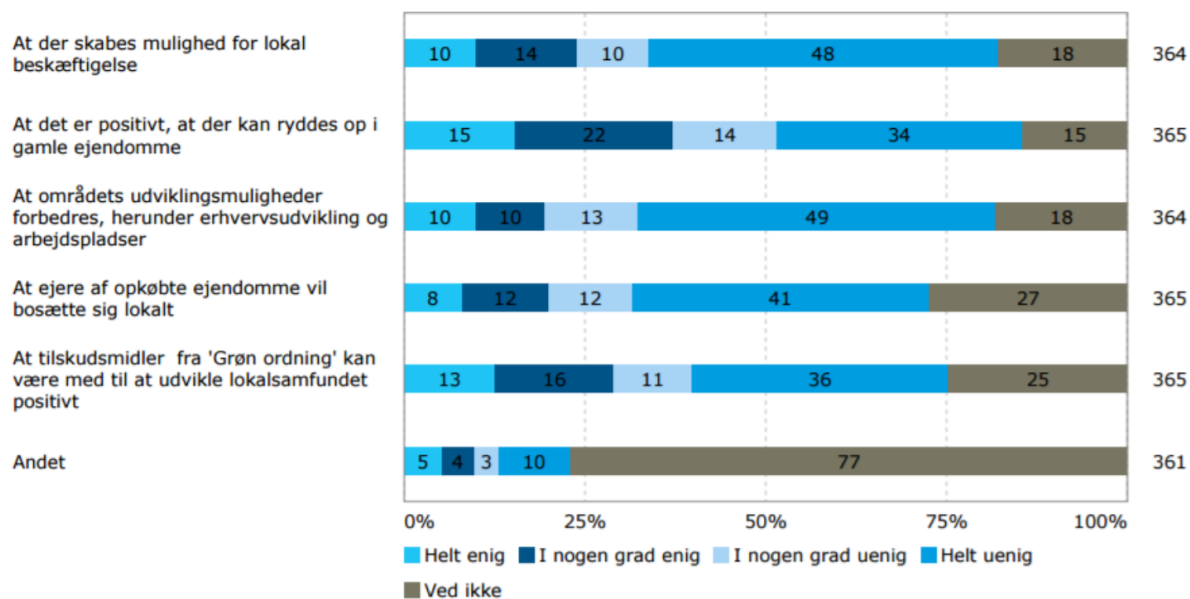
Figur 4 367 borgeres svar til spørgsmålet: "Når du tænker på vindmølleprojektet ved Lundsmark, hvor enig er du i følgende udtalelser?"

5.2.2 Identificering af afbødende og forbedrende foranstaltninger

Spørgeskemaet indebærer også en kortlægning af ønsker i forhold til de sociale og økonomiske forhold af projektet. Borgerne foreslår mere end 40 konkrete ideer til tiltag og aktiviteter som følge af vindmølleprojektet.

I forhold til muligheder og positive konsekvenser ved vindmølleprojektet viser undersøgelsen og figur 5, at borgerne primært ser potentialer i at få ryddet op i gamle ejendomme (37% helt enig eller i nogen grad enig), i brug af tilskudsmidlerne fra 'Grøn

ordning' (29% helt enig eller i nogen grad enig), samt i at der kan skabes muligheder for lokal beskæftigelse (24% helt enig eller i nogen grad enig).

Figur 5 365 borgeres svar på spørgsmålet "Når du tænker på vindmølleprojektet ved Lundmark, hvor enig er du i følgende muligheder og positive konsekvenser?"

Spørgeskemaet italesatte muligheden for at oprette en lokal fond og borgerne pegede på en række konkrete idéer indenfor forskellige temaer, jf. tabel 3 nedenfor.

Tema	
Natur og rekreation	- Bynær natur (3) - Skov ved Egebæk Hviding - Plantning af gammel forsamlingsgrund - Støtte til dyreliv og bevarelse af naturen - Indhegnet hundepark - Etablering af grønne støjbælter ved beplantning, jordvolde eller andet for reduktion af sundhedskonsekvenser
Foreningsliv og kultur	- Udbygning og forbedring af lokalt kultur- og aktivitetscenter - Fornyelse af forsamlingshus - Bedre forhold/mødested for børn og unge, fx klubliv og streetrace område med værksted (4) - Fællesskabsstyrkelse i de små samfund med sociale og fællesaktiviteter (3) - Støtte til idræts- og kulturforeninger (4)
Leg og sport	- Ny legeplads - Forbedret legeplads - Fodboldbaner ved ny hal
Infrastruktur	- Cykelsti Ribe/Roager (5) - Cykelsti fra Ribe, over Roager, Frifelt og Skærbæk (2) - Flere cykelstier i området - Fortov i Roager - Gåstier i lokalområdet - Bredbånd
Bosætning og byudvikling	- Brug af nedlagt psykiatrisk hospital til lokale aktiviteter - Lokal fond opkøber ejendomme hvor naboer ønsker at flytte væk pga. gener - Byforskønnelse (2) - Fælles hal for Roager, Lundsmark og Øster Åbølling - Oprydning i gamle ejendomme
Arbejdspladser og uddannelse	- Lokale arbejdspladser - Økonomisk tilskud til lokalbrugs - Støtte til unge der vil studere væk fra lokalområdet - 'Grøn safari' med infocenter og lokal guide for turisme

Tabel 3 Konkrete idéer fra borgerne til initiativer en lokal fond kunne tage

5.3 EVALUERING

Evalueringen af pilotprojektet med at kortlægge borgernes bekymringer og ønsker er baseret på to telefoninterviews i 2016 og 2017 med den ansvarlige planlægger i Esbjerg Kommune. Evalueringen understøttes desuden af forskernes egne erfaringer fra deltagelsen i processen og fra møder med projektudviklerne og kommunen.

Evalueringen skal ses i forhold til, at projektet blev sat på pause inden afholdelse af workshoppen med borgerne og inden den politiske behandling. Evalueringen kan derfor ikke give svar i forhold til anvendelsen i hele VVM-processen, men i dele af processen.

5.3.1 Metode og indhold i kortlægningen

Planlæggeren i Esbjerg Kommune vurderer, at de metodiske valg var vellykkede:

- En kombination af spørgeskema og (planlagt) borgerworkshop gav en stærk tilgang med både kortlægning og dialog.

- En balance mellem bekymringer og ønsker i spørgeskemaet gav et balanceret billede på fordele og ulemper ved vindmølleprojektet og det var derfor tåleligt for projektudvikler.
- Spørgsmålene til bekymringer om sociale konsekvenser var i høj grad åbne spørgsmål i spørgeskemaet, fordi det var et ønske at borgerne definerede, hvad der var vigtigt lokalt. Borgerne bliver derved eksperter og inddrages i undersøgelserne, så man får brudt "dem og os"-forholdet.

De metodiske valg besluttet i fællesskab af udviklerne, kommunen og DCEA, og den fælles tilgang har været en vigtig kvalitetssikring og afstemning af interesser.

Det er vigtigt at have de nødvendige kompetencer til at tage højde for "politiske" besvarelser, når der anvendes et spørgeskema. De blev understreget, da Esbjerg Kommune blev gjort bekendt med et opslag på Facebook fra en af modstanderne af projektet med ordlyden "husk at svare så negativt som muligt på spørgeskemaet".

5.3.2 Anvendelse og rolle i processen

Det er projektgruppens vurdering at, årsagen til at undersøgelsen blev anvendt af Esbjerg Kommune i høj grad skyldes en visionær og modig planlægger, der så behovet for kortlægningen og turde holde fast i vigtigheden af den i dialogen med vindmølleudviklerne.

Fordi kortlægningen af bekymringer om sociale og økonomiske konsekvenser var et nyt element i vindmølleudviklingen, var der bekymringer blandt udviklerne om, hvilke udfordringer den kunne medføre, herunder hvordan kommunen ville håndtere bekymringerne fra borgerne, og om det ville have betydning for projektets fremdrift. Fremadrettet vil det være en fordel, at kommunen og udviklere fra start har en dialog om procesforløbet og medieringen mellem oplysninger og interesser blandt aktørerne.

Planlæggeren i Esbjerg Kommune vurderer, at det komplekse setup i casen har haft stor betydning for anvendeligheden af kortlægningen: Hvis der ikke var tre udviklere, to myndigheder og to separate processer, ville kortlægningen have givet grundlag for en langt mere konstruktiv dialog. Faktisk oplevede planlæggeren, at kortlægningen gjorde en forskel for dialogen med borgerne og udgjorde et vigtigt element i at få opbygget tillid mellem borgere, myndighed og udviklere. Borgerne roste uopfordret undersøgelsen og de planlagte dialogworkshops, fordi de følte sig hørt i kortlægningen af og dialogen omkring deres bekymringer. Forud for den politiske udmelding om at sætte projektet på stand-by, var der modstandere af projektet, der i pressen ikke længere udelukkede et antal vindmøller, hvilket indikerer et reelt ønske om dialog fra deres side.

Planlæggeren mener ikke, at det havde været muligt med samme gode dialog mellem kommunen og borgerne uden undersøgelsen. Undersøgelsen ses som et vigtigt element i dialogen, fordi konflikter omkring vindmølleprojekter er så latente, og der derfor er et behov for et detaljeret indblik i, hvilke bekymringer lokalsamfundene har. Desuden er undersøgelsen en central platform i at kunne komme tilstrækkeligt rundt i dialogen, så alle bekymringer bliver italesat, og lokale føler sig hørt. Uden kortlægningen vil det være svært at vurdere det samlede billede, fordi der ofte er en tendens til, at en lille gruppe personer dominerer møder og medier.

I forhold til forløbet var det planlæggerens oplevelse, at en hurtigere reaktion på borgernes ønsker og idéer fra vindmølleudviklernes side kunne have ført til, at projektet blev realiseret i stedet for at sættes på pause. Hvis udviklere og borgere var gået i dialog om potentielle fordele for lokalområdet, var det muligvis ikke blevet en højpolitisk sag. Anvendelsen af kortlægningen bør derfor indebære en forudgående afklaring af, hvordan

resultaterne anvendes efterfølgende eller bredere set: Hvilke aktører skal gøre hvilke aktiviteter på baggrund af undersøgelsen.

I forhold til politikernes anvendelse ser planlæggeren væsentlige fordele:

- Politikerne viser, at de prioriterer at lytte til borgernes bekymringer
- Politikerne får et oplyst grundlag til at positionere sig på

I VVM sammenhæng kan redegørelsen for sociale og økonomiske forhold derfor vise sig at blive et af de mest læste temaer blandt politikere.

Fremover ser planlæggeren i Esbjerg Kommune kortlægningen som en del af interessenthåndteringen, der er af stigende vigtighed med det stigende antal konflikter omkring nye projekter; Indsatser for forbedringer for VVM-redegørelser giver ikke værdi, med mindre interessenthåndteringen er god. Kortlægningen kan i det perspektiv både italesættes som en del af VVM-processen og som en del af interessenthåndteringen. Det kan være relevant at overveje at invitere politikerne til at udfylde spørgeskemaet og efterfølgende præsentere deres bekymringer som en del af kortlægningen. Det vil give transparens og måske mindske politiske overraskelser i planlægningsforløbet. Her til supplerer projektgruppen med, at politikerne ligeledes kan inddrages i udformningen af spørgeskemaet, således at de får dækket deres behov for viden, om hvordan borgerne opfatter sagen, som grundlag for deres positionering.

Kortlægningen blev af vindmølleudviklere og kommune opfattet som ressourcekrævende pga. dens omfang. Anvendelsen er derfor en nøje afvejning af væsentlighed og rimelige omkostninger til bygherre. Planlæggeren i Esbjerg Kommune vurderer, at en fremtidig anvendelse højst sandsynligt vil være en light version af det afprøvede spørgeskema.

6 DISKUSSION OG KONKLUSION

I denne afsluttende diskussion ses resultaterne fra de tre pilotprojekter i forhold til de forskningsspørgsmål, som var udgangspunktet for afprøvningen af pilotprojekterne; hvilke metoder kan vi anvende i arbejdet med sociale konsekvenser, hvad er deres fordele og ulemper og hvordan kan de forbedres til fremtidig brug.

Indsatser og metoder til arbejdet med sociale konsekvenser

Der er i alt afprøvet tre konkrete indsatser i reelle planprocesser. Alle pilotprojekter støtter op om en udvikling inden for VVM, hvor det sociale eller socio-økonomiske har en stærkere placering. En kort oversigt over pilotprojekternes indsatser og metoder og en evaluering af deres fordele og ulemper som et redskab i VVM processer fremgår af nedenstående tabel.

Fordele og ulemper ved de afprøvede metoder og tilgange

Pilotprojekt	Indsats og metode	Fordele	Ulemper
Biogasanlæg ved Lemming	Indsats: Vurdering af påvirkning på ejendomsværdien Metoder: Statistisk analyse, interviews med ejendomsmæglere og litteraturstudier	• Skaber fokus på lokale værdier og afbødende foranstaltninger	• For lille datagrundlag og for mange influerende parametre til statistisk analyse • Manglende forankring i dialog med lokalsamfundet • Bias i interviews med tilflyttere
Vindmøller ved Blåhøj	Indsats: Social baseline Metode: Interviews med borgere	• Interviews giver mere detaljeret indblik i lokalområdets forhold, potentialer og barrierer • Skaber refleksion hos kommunen om egen rolle • Kan bidrage med viden til det politiske niveau	• Ressourcekrævende at nå ud til alle borgere • Forventninger fra borgerne om opfølgning på processen • "Blot" informationsindsamling, hvor holdninger ikke brydes i dialog mellem borgerne
Vindmøller ved Lundsmark	Indsats: Kvalificering af sociale konsekvenser og identificering af forbedrende tiltag Metode: Spørgeskema og workshop med borgere	• Høring af en stor del af lokalbefolkningen omkring sociale konsekvenser • Potentiale for ejerskab omkring vurderingen og forslag til forbedringer • Afdækning af opfattelser og interesser i området	• Spørgeskemaet giver forventninger om opfølgende handling fra projektudvikler og kommune • Metoden indebærer potentielle bias i forhold til "politiske svar" og dækning af lokalsamfundet

Metodemæssigt har pilotprojekterne været forskellige, idet to af dem har inddraget borgerne i form af interviews (vindmøller ved Blåhøj) og spørgeskema (vindmøller ved Lundsmark), mens det sidste ikke har inddraget borgerne direkte, men taget udgangspunkt i deres bekymringer udtrykt i en skriftelig høring (biogasanlæg ved Lemming). Igennem afprøvningen af de forskellige metoder er det blevet tydeligt for projektgruppen, at de metoder der giver bedste grundlag for at forstå de sociale forhold er de metoder, der direkte involverer borgerne. Således er det projektgruppens erfaring, at analyser af sociale konsekvenser ikke kan stå alene, men primært giver værdi, hvis de kobles med inddragende metoder og samarbejde med borgerne. Hvis formålet med kortlægning af sociale forhold alene er at opbygge videnskabelig viden om konsekvenserne og fremlægge resultaterne for borgerne, vil dette sandsynligvis ikke alene ændre på borgernes holdninger eller afværge konflikter. Analyser viser, at konflikterne om VE projekter ofte består både af uoverensstemmelser om indhold og proces. Konflikterne omkring det indholdsmæssige kan opstå, når lokale borgere oplever, at de konsekvenser de mener er væsentlige ikke adresseres i VVMen, mens den procesmæssige uoverensstemmelse kan bunde i borgernes oplevelse af manglende gennemsigtighed og inddragelse i processerne (Larsen, Nielsen og Hansen 2016). Dette understøtter, at hvis ønsket er at mindske konflikter, så skal der udover oparbejdelsen af viden om konsekvenser også arbejdes med at forstå den lokale kontekst og med proces og dialog. En barriere for arbejdet med de sociale konsekvenser i sådanne processer kan være, at det løbende og indgående arbejde med borgerne er ressourcekrævende både i relation til tid og faglighed.

I to ud af tre pilotprojekter pointerer kommunerne at de kan se fordele i at komme tidligt ud til borgerne, så der er mulighed for at afdække området socialt og handle på eventuelle bekymringer. Flere af kommunerne fortæller, at de i deres fremtidige praksis vil være mere aktive i at få bragt sociale aspekter ind tidligt i planlægningen.

Indholdsmæssige resultater på tværs af indsatserne

De analyser, der er udført på baggrund af undersøgelserne i de tre pilotprojekter, peger også på nogle interessant pointer omkring selve indholdet i VVM processen, som er opsamlet her. Først og fremmest er det tydeligt, at økonomi spiller en tydelig rolle i alle tre pilotprojekter. Dette omfatter privatøkonomi, ejendomspriser og compensation. I relation til ejendomspriser og privatøkonomi er det den mulige negative påvirkning der spiller en rolle, mens compensation ses som en mulig løsning eller afbødende foranstaltning i planlægningen. Begge dele fylder meget for lokale borgere, og især hvis økonomien og fordelingen af fordele og ulemper ikke er gennemsigtig. I sammenhæng med dette er en anden erfaring fra pilotstudierne, at VE projekterne på godt og ondt ændrer relationerne i lokalsamfundene, hvilket også ses som en social konsekvens. Borgerne opdeles i dem der er for og dem der er imod VE projektet, dem som har fordele og dem som har ulemper af VE projektet m.m. Konsekvensen af denne opsplittning i lokalsamfundene, hvor det bliver vanskeligt, at samarbejde på tværs af grupperinger, kan svække den sociale kapital. En tredje ting som pilotprojekterne viser er, at usikkerhed og uvished går igen som social påvirkning. Dette er især usikkerheden mens planlægningen står på, og er primært usikkerhed om anlægget og dets påvirkninger, der påvirker borgerne i form af bekymringer om fremtiden, problemer med at sælge ejendomme etc.

Hvordan kan indsatser og metoder forbedres til fremtidig brug?

Pilotprojekterne har alle haft fokus på muligheden for at afdække lokalsamfundets værdier, at styrke dem og at fremme positive effekter af projekterne i dialog med borgerne. Nye tiltag i lokalsamfundet kan initieres af både planlæggere eller af borgere, hvilket åbner op for bredere deltagelse i lokale projekter. Heri ligger en udfordring i forhold til hvem der skal og kan implementere de positive tiltag i lokalsamfundet f.eks. for

at støtte det lokale foreningsliv eller lave nye cykelstier: Hvilke muligheder har kommune og bygherre hver især? Erfaringerne peger på, at det er vigtigt at få afklaret dette spørgsmål tidligt, så borgerne kan se hvilke af deres input og ønsker, der bliver ført ud i livet og hvordan.

En sidste erfaring som træder frem fra pilotprojekterne er, at borgernes bekymringer og holdninger ikke er statiske, men skabes og ændres i de komplekse processer der foregår i lokalsamfundet parallelt med planprocessen. Dette betyder, at det at lave en interessentanalyse eller en social baseline ikke skal opfattes som statisk, men snarere noget der skal følges op på løbende i planprocessen. En del af dette er et behov for bedre at forstå, hvordan emner i debatten opstår, og hvornår der er behov for at belyse hvilke emner, alt efter hvad der er i fokus hos borgerne.

Pilotprojekterne er en start på at skabe og opsamle erfaringer omkring belysning og håndtering af sociale konsekvenser i VVM af VE-projekter i Danmark. Der har igennem projektperioden vist sig et tydeligt behov for og interesse fra både borgere, kommuner og konsulenter i bedre at forstå de dynamikker, der er i de berørte samfund og blive bedre til at arbejde med sociale forhold i VVM. Dette ikke mindst fordi der er en direkte relation imellem niveauet af konflikter i VE projekterne og den måde de sociale påvirkninger håndteres. På baggrund af disse undersøgelser kan vi derfor konkludere, at der er et behov for at styrke inddragelsen af de sociale konsekvenser yderligere ved eksempelvis at trække på nuværende og kommende erfaringer fra andre projekter og sektorer og at få flere pilotprojekter igangsat, således at erfaringsgrundlaget kan blive udbygget og en eventuel guideline for arbejdet med sociale parametre i VVM kan udarbejdes.

7 REFERENCER

- Andersen H, Stensgaard A og Blach, V. 2016. *Bolig og bosætningspræferencer i Hjørring Kommune*. København: Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet
- Andersen J. 2007. *Empowermentperspektivet i planlægning: et tværfagligt perspektiv*. I Andersen J., Jensen A., Hansen O. E., Nielsen K. A. Planlægning i teori og praksis: et tværfagligt perspektiv. Roskilde Universitetsforlag.
- Boligsiden. n.d. *Boligsidens Markedsindeks*. Tilgået 18. oktober 2017 på [<https://markedsindeks.boligsiden.dk/?statisticType=SalesPricePerSquareMeterIndexed&areas=a1&areas=r1084&propertyTypes=HouseAndTerraceHouse&tab=graph>]
- Gutierrez-Montes I, Emery M og Fernandez-Baca E. 2009. The Sustainable Livelihoods Approach and the Community Capitals Framework: The Importance of System-Level Approaches to Community Change Efforts. *Community Development* vol. 40(2) p. 106-113.
- Hart M. 1999. *Guide to Sustainable Community Indicators*. 2nd edition. Hart Environmental Data
- Larsen J, Andersen H, Haldrup K, Hansen A, Jacobsen M og Jensen J. 2014. *Boligmarkedet uden for de store byer*. København: Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet
- Larsen S, Nielsen H og Hansen A. 2016. *VVMplus delrapport 2 – Sammenhænge mellem konflikter og sociale konsekvenser*. Aalborg: Aalborg Universitet
- Nørgaard H, Jensen J, Simon C og Andersen H. 2010. *Tilflyttere til yderområder: Forandring, integration og strategier*. København: Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet
- Putnam. 2000. *Bowling Alone. The Collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Realkreditrådet. n.d. *Boligmarkedsstatistikken*. Tilgået 18. oktober 2017 på: [finansdanmark.dk/toerre-tal/boligstatistik/boligmarkedsstatistikken/]